

Павлю Осколов

Запровадження християнства в Київській Русі X століття.

*Курсова робота 1 богословського факультету Української Лютеранської
Богословської Семінарії Святої Софії.*

Зміст

Вступ.

I. Шляхи проникнення .

II. Перші християни.

III. Володимирове хрищення держави.

А. Правомочність хрищення Володимиром.

Б. Символ віри.

IV. Дійсний стан речей після охрищення.

„Добрі наміри людини, неодмінно, сприяють послідуєчій благодаті, але такого доброго наміру ніколи не виникло б, якби благодать не передувала йому. Подібним чином, наполегливість людини, названа благим, коли воно явлене, підкріплюється благодаттю... але ця благодать робиться Тим, про Кого в филип'янах 2:13 кажеться: „Бог викликає у вас і хотіння, і чин за доброю волею Своєю”.

Августин.

Вступ.

В цій роботі за мету поставлено не перегляд історії, як такої, а розгляд подій, певних чинників і впливів на запроваджене християнство в Київській Русі, як офіційно прийнято вважати при хрещенні князем Володимиром, народу своєї держави (зокрема – киян в річці). А також, якого дійсного стану і вигляду набула церква Київської держави після такої знаменної події. Чому вже тоді проповідування Божого Слова не було зустрійто, як того хотілося б, а в багатьох випадках навіть спричинявся досить сильний опір і нерозуміння, а життя християн керувалося не лише Божим Словом, але і набуло (не тільки зовнішньо) вигляду явно забороненого Самим Богом. Ставлення, яке не просто якось відвертало люд від Спасуючого Слова, а й прямим чином закривало Його Живе, Благодатне вчення від християн.

І. Шляхи проникнення.

На початку треба розглянути шляхи проникнення християнства на Київську Русь. Історично відомо (і це ми побачимо згодом), що християнство розповсюджується в східній Європі в ІХ столітті. Зараз вже відомо, що на Русь воно приходило не з якогось єдиного центру, а різними каналами. По-перше, християнство йшло з Причорномор'я (де воно не зводилось одноставно до візантійського), по-друге, через

Варяжсько-Балтійське море і по-третє, з по дунайських територій. Таким чином, певні групи русів, як це можна припустити, прийняли хрещення вже в IX столітті, а не в X столітті, коли Володимир охрестив киян в річці. А також розглядаючи певні археологічні дослідження це розповсюдження християнства серед русів можна віднести ще на більш пізні століття.

Так от, участь Херсонеса у хрещенні Київської Русі являє особливу сторінку, як в історії Криму, так і в історії появи й поширення християнства на землях давньої Тавриди з певною мірою вірогідності може бути екстрапольований і на її північного сусіда – Київську Русь, де, безсумнівно, християнство з'являється значно пізніше. Історія християнізації Херсонеса цікава не тільки тим, що тут можливі аналогії і паралелі з процесом запровадження християнства на Русі. Адже тут і там християнство запроваджувалось зверху, а не як на Боспорі й загалом у Римській імперії – знизу вгору, що й зумовило певні особливості. Але не можна не враховувати й те, що між появою християнства в Криму і християнізацією Київської держави існує не тільки опосередкований, а й безпосередній зв'язок. Контакти слов'янських народів з населенням давньої Тавриди сягають часів Геродота, а з розвитком економічних відносин вони міцніші й розширювалися. Греко-католицький історик М. Чубатий вважає, що населення слов'янських степів постійно брало участь не лише в матеріальному, а й духовному житті колоній, куди відправлялися на заслання перші вигнанці – християни.

Існує ще одна точка зору, згідно з якою можливим посередником у проникненні християнства до східних слов'ян були готи, які в III столітті пересунулися з узбережжя Балтійського моря до Північного Причорномор'я. Серед них у IV столітті поширював християнство у формі аріанство єпископ Ульфїла, якому належить переклад Біблії на готську мову. Болгарський лінгвіст В. Георгієв висуває припущення, що праслов'янські слова „церква”, „хрест”, „Господь”, вірогідно, були успадкованими з готської мови. В. Георгієв робить припущення, що християнська релігія, в усякому разі її терміни, почали проникати до слов'ян через готське посередництво ще у III-IV століттях. Отже, це є припущення щодо другого шляху розповсюдження християнства – Варяжсько-Балтійський.

І залишилось зазначити третій – придунайський, який пов'язується з солунськими просвітителами Кирилом і Мефодієм. Християнство, яке було започатковане ними в Моравії та на Балканах, було відкрите як до Риму, так і до Візантії. Головним мотивом кирило-мефодіївської традиції було синтезування здобутків східного та західного християнства на ґрунті витокової

(дохристиянської) слов'янської культури. На час християнізації Русі було створено оригінальну слов'янську абетку, перекладено з грецької та латини слов'янською мовою богослужбові та церковно-канонічні тексти. Тобто, Кирил та Мефодій заклали підвалини церковної організації в Слов'янських землях. Отже, події які сталися після смерті Мефодія в 885 році можуть свідчити про те, що християни на території Русі з'явилися вже в IX столітті, а саме, що послідовники Кирила і Мефодія примушені були шукати, після їх смерті, захисту ледве не у всіх слов'янських землях і державах. У всякому разі до Польщі і Русі вони тікають так само.

Так само особливо хочеться зазначити, що існування християнства на протязі дев'яти століть не збереглося у першовигляді і на момент історичного хрещення Русі князем Володимиром, вже існувала велика кількість його еретичних забарвлень. Наприклад, у зверненні моравського князя Ростислава до візантійського імператора згадується принаймі три різноманітних трактування християнства в Моравії середини IX століття. Одне з них пов'язано з німецьким священством, претендуючим на монопольне володіння новонаверненими. Інше мало досить великий вплив на подунайських територіях – це ірландське священство. Саме ірландськими місіонерами було засновано більшість з існуючих тут монастирів, і саме вони розповсюджували ідею богослужіння на рідній мові.

І ще один напрямок християнства на той час збереглося на подунайських територіях: напівартанство, яке використовувало в символі віри, прийнятому на соборі в Нікеї (325 р.), замість загальноприйнятого терміну „єдиносущний”, який використовували у визначенні відносин в середині Трійці, термін – „подобосущний”.

І от з такими змінами і забарвленнями християнство дійшло до IX століття, і з Божою допомогою, а також під Його неусипним керівництвом християнство приходить на землі Русі.

II. Перші християни.

Як же зазначають дослідники, цей прихід, або впровадження християнства в Київській Русі, не становило одномоментного акту. Першою відомою спробою офіційної християнізації вважається „Аскольдове хрещення”, яке приблизно сталось десь у 867 році (більше ніж за 100 років до офіційно прийнятої історично дати – 988 рік). І те, що це ніяк не підтверджується документально з боку літописців Київської держави ні про що не говорить, адже відомо, що на протязі всієї історії нашої держави, як літописці, так і в

подальшому – історики, полюбляють приховувати, або перекручувати дійсні історичні факти. З наших джерел зберігся лише пізніший Ніконівський літопис, який коротко повідомляє, що візантійський імператор Василій хрестив Аскольда та послав архієрея на Русь.

Дуже цікаво читати повідомлення візантійських джерел про хрещення Русі, а саме послання до східних церков самого патріарха Фатія:

„І не тільки цей народ (болгари) перше нечестя змінив на віру Христову, але й так звані руси, що перевищують усіх жорстокістю та скверновбивством, вони поневолили всіх кругом себе, а через це впали в гордість і підняли руки навіть проти Римської держави; але тепер навіть ці руси перемінили еллінську й нечестиву науку, якої перше дотримувалися, на чисту й непідроблену віру християнську і з любов'ю стали підданими та друзями нашими замість грабувати нас і замість мати проти нас зухвалість, що недавно було. І так розгорілося в них бажання та ревність до віри, що прийняли вони єпископа й пастиря і поважають християн з великою пильністю та усердям”.

(„Історія релігії в Україні”, том I, стор. 220-221)

У 864-865 роках під егідою Константинополя була хрещена Болгарія, можливо, тоді ж і на Русь був посланий митрополит за домовленістю з київськими князями Аскольдом і Діром. Але їх християнські діяння не знайшли підтримки у князя Олега, який захопив владу у Києві та вбив Аскольда та Діра. Можливо за це і було названо Аскольда „блаженним” в Іоакимівському літописі. Російський історик В.Н. Татищев в подіях ІХ-Х століть вбачає явне протистояння двох „партій” – з одного боку язичницької (від Олега), з другої – християнської (від Аскольда). В подальшому це протистояння вже можна побачити в наступному договорі князя Ігоря з греками 944 року. Також цей договір вказує на те, що посіяне вчення Христове дало свої плоди, тобто, розповсюдження християнства на землях Київської Русі, хоч і не швидко, але відбувалось. В договорі 944 року говориться, що язичник Ігор і люди його присягали на пагорбі перед ідолом Перуна, а християни присягали в церкві святого Іллі.

Згідно досліджень Б. Рибаківа в 946 році (після смерті Ігоря) приймає християнство княгиня Ольга і восени цього ж року їде в Царгород до Константина Багрянородного. В 952 році Ольга будує в Києві церкву св. Софії (дерев'яну). В 954 році її сину Святославу вже 12 років (вік, коли дитина чоловічої статті починала приймати участь в дорослих справах). Можливо в цей час, згідно цитат з „Повісті минулих літ”, Ольга пропонує йому хреститись, на що він відповідає, що „дружина моя сему смеяти начнут”. В 959 році помирає імператор Костянтин, покровитель Ольги. І в цьому ж році Ольга посилає посольство до германського короля Оттона I, яке завершилось в подальшому посиланням католицького єпископа на Русь. В 962 році – католицький єпископ Адальберт прибуває до Києва, але був вигнаний:

„на обратном пути некоторые из его спутников были убиты, сам же он с великим трудом едва спасся” (Е.Е. Голубинский „История русской церкви”).

Цю подію можна трактувати, з боку Ольги, не як переорієнтацію її політики з Візантії на Німеччину і Рим, але як таку, що після смерті досить могутнього покровителя – Костянтина, Ользі потрібна була інша підпора і захист, яку вона і хотіла знайти звертаючись за допомогою до Оттона I. Він же, плекаючи надію мати певні впливи на Київську Русь, ще в 956 році створив дві місіонерські єпископії на чолі з архієреями – одна для Польщі, друга – для Русі. Про звернення Ольги до Оттона за допомогою зразу стало відомо римській курії. Оттон з папою з розумінням сприйняли прохання київської княгині і дали згоду сприяти їй в досягненні поставленої мети, призначивши єпископом для Київської Русі – Адальберта, який і прибув в 962 році у супроводі численних кліриків до Києва. Однак на цей час в Києві відбулися важливі політичні зміни. На князівському престолі Ольгу змінив її син Святослав, який, якщо подивитись на подальші історичні події, швидше за все був прибічником про язичницьких сил. Святослав терпимо ставився до християнства, але в його правління християни не грали значної ролі, оскільки в договорі з Візантією на їх участь ніяк не вказується, а підкреслюється, що на випадок порушення договору „я і всі, хто зі мною і піді мною, хай будемо прокляті Богом, в якого віруємо, Перуном і Волосом...”. Тобто, з приходом до влади язичницького князя Святослава робиться неможливим, або навіть, якщо можна так виразитись, пригальмовувався належний розвиток і поширення християнства в Київській державі. Тому посланці папської курії не знайшли підтримки і змушені були залишити Київ. Однак папство не

втратило надії і Адальберт був призначений архієпископом Магдебурзьким і створив спеціальну школу для підготовки місіонерів серед слов'ян. Події тих часів, про які свідчать договори, які дійшли до нас, говорять, що на Русі християнство (незважаючи на ті перепони, які виникали) не лише було добре відоме, але й навколо нього йшла запекла боротьба. Прибічники християнства Аскольд і Ольга не бачили іншого способу зробити країну християнською, як за допомогою Константинополя чи Риму, тому-то ці перші християни і звертались за цією допомогою, як до Східної, так і до Західної церкви, що викликало дуже сильний опір з боку язичницької „дартії”, яка вбачала в християнстві не лише ворога, чи новітню, не рідну віру, але і залежність (після прийняття християнства) від Візантії чи Риму.

Отже, після всіх цих подій можна побачити, що своє регентство Ольга закінчила і керівництво державою по праву перейшло до її сина – язичника при якому вона в останні роки свого життя не проявляє якої-небудь відомої нам християнської активності. Тобто, ніяких документів, які б хоч якось підтверджували те, що Ольга веде певну християнізацію, не збереглось. Але те, що Ольга все ж таки завершила своє земне життя (в 969 році) християнкою, знаходимо підтвердження в Новгородському літописі:

„И бе заповедала Ольга на творити трызны над собою – бе бо имущи прозвутора (пресвітера – священника) втайне. И ты похорони ю, блаженную Ольгу... Защити бо есть господь сию блаженную Ольгу от противника – супостатадиавола”.

Або ще:

„Ольга призва сына своего Святослава и заповеда ему: с землею равно прогresti ю, а тризн творити, ни бдына деяты...” (А.А. Шахматов „Разыскания о древнейших русских летописных сводах”).

Отже, Ольга перед смертю просить сина не ховати її по язичницькому обряду, бо вона таємно сповідає християнство. Після її смерті літопис пропускає місце її поховання і лише пізніше (в 1007 році) з літописних джерел, відомо, що її переносять в Десятинну церкву.

Отже, до офіційної і загальноприйнятої точки відліку Київської держави, як християнської, а саме 988 рік, рік хрищення киян в річці і прийняття християнства як державної релігії, Боже Слово проникло на землі Руси. Святий Дух через вчення спасаючого Слова

сіяв в серцях і душах насіння віри, яка згодом дала свої плоди у прийнятті Христового вчення на державному рівні.

Кінець X століття. До влади приходить син Святослава князь Володимир. По документах, які збереглися і по яким сучасна історія буде події тих часів, Володимир постає дуже владною і цілеспрямованою людиною. Його, на мою думку, можна порівняти, як особистість, з об'єднувачем германських племен в єдину державу – Карлом Великим. Він, як і Карл, прагнув побудувати могутню і не роздроблену державу. Крім військових походів і завойовувань (підкорення) слов'янських племен (для цього об'єднання) йому необхідне було не лише сильне централізоване керівництво, але й більш могутніший чинник – єдина релігія для всієї держави.

III. Володимирове хрищення держави.

Чи міг Володимир, будши сином запеклого язичника, а також князюючи в державі, де панувало, розквітало і набирало сил різноманіття язичницьких вірувань, чути Боже Слово? Враховуючи вищенаведені приклади про перших християн Київської держави, які займали вищі ранги суспільства, на мою думку, міг чути; і не лише чути саме Слово, а й мати, принаймі, загальне розуміння християнського віровчення.

Можливо, це могло бути від людей, які були в найближчому оточенні княгині Ольги і які будши християнами могли залишитись, так би мовити, при дворі ще з тих часів і від яких проголошене Боже Слово ввійшло в серце Володимира. Інакше як можна пояснити, згідно „Повісті минулих літ”, що йому доступне до розуміння віросповідна промова грека-філософа і він розбирається в певних тонкощах інших релігій. Ясна річ, що ця „промова” є більш пізнішою вставкою в „Повість”, але загальні події описані в древньому творі, напевно були подібні. Але мене зацікавило в подіях 988 року не насущне питання істориків: коли саме був охрищений Володимир, де це сталось і взагалі, чи дійсно хрищення киян відбулось в цей рік, а не в якийсь інший? В цьому прийнятті Володимиром християнства, як державної релігії в мене виникли інші два питання, по-перше, чи мав право Володимир, будши державним діячем, а не священнослужителем, хрестити киян; і по-друге, в якому віросповіданні відбулось це хрищення, а відтак і яке вчення пропонувалось.

А. Правомочність хрищення Володимиром.

На перший погляд, дії Володимира є невірними, бо згідно всіх церковно-богослужбових актів, які були детально регламентовані ще до X століття і відхилення від них суворо каралось.

„Так, церковний ритуал проголошення країни християнського повинен був виконувати лише єпископ. Тайнство хрищення людей виконувалося лише в храмі й до того ж суто індивідуально. Враховуючи сказане, а також мовчання іноземних джерел, деякі вчені взагалі відкидають вірогідність літописної розповіді щодо масового хрищення киян у річці. Однак опосередковано підтверджує факт хрищення киян у річці постанова Константинопольського патріарха Олексія (1029 року), в якій вказується на протизаконність хрищення людей поза храмом. Швидше за все ця постанова була спрямована саме проти дій самочинної церкви Київської держави. Без врахування цієї обставини буде незрозумілою причина грізної перестороги проти дії, які ніяк не могли мати місця в самій Константинопольській церкві. Вірогідно, тут зводилися церковно-канонічні рахунки з самочинно створеною церквою. Масове хрищення киян у водах Дніпра не міг вчинити жоден візантійський священнослужитель і таке хрищення не могла визнати Константинопольська церква. Факт масового хрищення киян у річці може свідчити лише про те, що Русь хрестилася самочинно”. (“Історія релігії України “, том 2).

Але беручи до уваги те, що Володимир на момент хрищення киян вже був охрищеним і, отже, був християнином, що ми ніяк не можемо ставити під сумнів, а сприймати це за факт, то цілком і повністю покладаючись і керуючись Божим Словом повинні визнати, що коли світські володарі охрищені так само, як і всі християни, і в них таж віра і Євангеліє, як і в християн, то їм повинно дозволятися, в певних випадках, бути священниками і єпископами, а також їх обов'язки розглядати як службу, котра пов'язана з християнською громадою і корисна їй. І взагалі, кожен охрищений може проголошувати себе рукопокладеним у священники чи єпископи, бо всі християни в однаковій мірі є

священиками, хоч і не кожному християнину личить виконувати такі обов'язки (М. Лютер „До християнського дворянства німецької нації...”).

Також, по свідченню Святого Павла (Рим. 12), ми всі є одним тілом, а голова – Ісус Христос, і кожен є членом тіла по відношенню до інших. Єдина голова Він і одне Тіло в Нього.

Тож князь Володимир, в цьому випадку, мав повне право керуватись тими обставинами, які склались і владою наданою йому Самим Богом, тимчасово (надзвичайний випадок) взяти на себе обов'язки священнослужителя, для хрищення свого народу при запровадженні християнства, як єдиної релігії держави і приведення їх до правдивого Бога через спасаюче Слово. Святе Письмо наголошує: „Нехай кожна людина кориться вищій владі, бо немає влади, як не від Бога, і влади існуючі встановлені від Бога... бо володар – Божий слуга, тобі на добро” (Рим. 13). Тим більше, що в цій надії приймали участь, хоч і не єпископи, але взяті з собою до Києва корсунські, а по деяким літописам і візантійські, священнослужителі, що надає хрищенню киян законного вигляду.

Б. Символ віри.

Після такої знаменної події візантійське духовенство мало б радіти, що їхній найближчий, а також досить могутній і великий територіально сусід, був навернений з темряви поганства до правдивого Бога. Що в їхньому обличчі, як тепер вже християнської держави, яка прийняла і відкрила „двері” свого серця для Того, Хто дає їм спасіння від гріха і через віру дарує обітницю вічного життя, вони (Візантія) придбали друга у Христі, та ще й до того східно обрядового (візантійського) Богослужіння, бачимо, що через деякий час відбувається подія, яку від Константинополя, як одного з основних проповідників Божого Слова, неможливо на перший погляд зрозуміти. А саме, вже при сині Володимира Ярославі Мудрому, який після батька продовжував розпочату ним справу, спробував ствердити новостворену церкву і здобути для неї автокефалію, то отримав відмову від Візантії і лише після складних переговорів вона погоджується тільки на те, щоб послати свого митрополита Феопемпта, який розпочав свою діяльність з повторного висвячення Десятинної церкви. Навіщо було висвячувати церкву, яка була вже освячена в 996 році і в якій більш сорока років відправлялись богослужіння? Такі дії суперечать церковним правилам („Історія релігії в Україні”, том II). Щоб зрозуміти дії Константинопольського патріарха і не визнання існуючих церков новоствореної церкви на

теренах Київської держави треба поглянути першочергово, навіть не сам акт масового хрищення, а на те в якому віросповіданні відбувалось це хрищення.

У „Повісті минулих літ” є два докладних виклади догматів християнської віри. Це так звана „Промова філософа” являє собою виклад основ християнського віровчення греком-проповідником, який переконує язичника князя Володимира прийняти християнство. Досвідчений у богословських суперечках грецький місіонер не міг викладати віровчення своєї церкви довільно, відступаючи від незаперечних істин, але він це робить, мов еретик, перекручуючи вічні і непохитні істини, представляючи догми ані західного, ані східного християнства. А Символ віри, яким повинна керуватись новостворена церква взагалі подано далеко не канонічно. Як відомо, ще I Вселенський собор засудив аріанські погляди, що відкидали один з основних догматів офіційної християнської церкви про єдино сутність Бога – Отця і Бога – Сина. Але давньоруський книжник пише: **„Син – подобосутній і безначальний Отцю, народженням тільки відмінний від Отця і Духа”**. І це незважаючи на те, що вже протягом кількох століть єдино вірною характеристикою іпостасей Трійці вважався термін **„єдиносутній”**, а не **„подобосутній”**. На противагу офіційній церковній точці зору на Трійцю тут сказано: **„Отець бо, Бог Отець, – він завжди перебуває в отцівстві, він нерождений, безначальний, начало і причина всьому, одним (не) рождением він старший від Сина і Духа”**. Це висловлювання знов в дусі еретичних вчень говорить про зверхність Бога – Отця над Богом – Сином, Христом. Хоча далі і згадується, що Христос **„подібний”** до простих смертних, але не викладається вчення Арія, спрямоване на пониження церковної ієрархії шляхом змирщення Христа та заперечення Його Божественності (Історія релігії в Україні, том I).

Як бачимо, у віросповіданні присутні еретичні терміни. І хоч потім зазначається засудження вчень Арія, до цього місця в „Повісті” потрібно ставитись обережно, бо як відомо її писали багато літописців в різні часи, кожен з позиції свого часу.

Радше, тут потрібно б було більше уваги приділити не зовсім біблійним діям Візантійського духовенства, які повинні, як більш навчені, як такі що прагнуть утримати запроваджене християнство Київської держави під своїм впливом, опікуватись чистотою Божого Слова наверненого народу, підтримувати їх навчання в належному стані, а не закривати очі на деякі відхилення від канонів, які були здійсненні при створенні Київської церкви, і тим більше самим не робити не потрібних дій (як того ж пере освячення Десятинної церкви), тим самим показуючи свою зверхність принижуючи почуття християн, і також, певним чином, вказувати на більшу і належнішу

святість грецького духовенства і покладатись більше на освячення предметів, ніж на належному проголошенні і навчанні Божого Слова.

На таку дію Феопемпта можна навести слова М. Лютера зі Шмалькадських артикулів (частина III, гл. XV – 4; 5), де говориться про людські традиції – „таки, як освячення церковних будівель, хрещення дзвонів, хрещення алтарного каменя... таке хрещення є глузуванням та кепкуванням над Святим Хрещенням, і тому його неможливо терпіти. Більше того, про освячення свічок, пальмового віття, хліба, вівса, трав, печива і т.п., що насправді не можна і називати освяченням, бо це є посміх і шахрайство”.

Сам Господь говорить про таких людей і їхні дії в **Мат.15:8-9** – „Оці люди устами шанують Мене, серце ж їхнє далеко від Мене! та однак надаремне шанують Мене, бо навчають наук – людських заповідей...”.

До „Людських заповідей” можна віднести також промову грека-філософа, який подає основи християнського віровчення досить довільно, легко відступаючи і маніпулюючи Божим Словом. Ясна річ, що на час прийняття християнства Київською державою в X столітті, воно вже мало дуже багато інтерпретацій і різноманіття еретичних забарвлень, але все таки при всіх цих людських доповненнях на той час також вже існували чітко регламентовані канали, які були прийняті на перших семи Вселенських Соборах і якими повинні були керуватись всі християнські церкви, маючи взірець все ті ж основні різновиди Символів віри – Апостольський, Нікейський і Афанасієвський, в яких була прийнята чітка і ясна термінологія для розуміння основних догм.

Щоб хоч якось прояснити цю ситуацію в різниці віросповідання Візантійського і викладеного в „Повісті...” потрібно трошки повернутись назад, до можливих шляхів проникнення християнства до київських земель.

Багато дослідників погоджується, що „Промова філософа” – самостійною пам’яткою, яка, можливо, відноситься до IX століття і виникла у подунайських слов’ян.

За дослідженнями А.С. Львова, в мові „філософа” збереглись елементи моравської і болгарської мов. Це може означати, що „Промова” мала першоджерело виникнення в межах Великої Моравії, а потім переписувалась (або редагувалась) в Болгарії, звідки, можливо, і попала на Русь. „Промова” має деякі апокрифічні риси, які різнять її від змісту канонічного тексту Біблії. В тексті також є дата, яка відносить Народження Христа до 5500 року (а не 5508, як мало б бути по константинопольській ері). Це так звана антиохійська ера, яка мала розповсюдження у балканських і дунайських слов’ян IX століття (як одного з проявів антиохійського впливу загалом).

Частина свідчень запозичена з візантійської Хроніки Георгія Амартола (IX ст.), але і їм дана своєрідна інтерпретація. В „Промові” вбачається особлива увага до старозавітної історії, що було притаманно західній церкві, в особливості для ірландської, і займало значне місце в кирило-мефодіївській писемній традиції.

Але „західне” в цьому випадку необов’язково відноситься до римського. В „Повісті подається” лише одна відмінність східної і західної церкви – використання в Господній Вечері прісного хліба („опрісноки”). І ця відмінність вважалась істотною. Бо, якраз, воно опинилось в центрі суперечки 1054 року. Пропущена ж у викладі основ віровчення суперечка навколо „філіокве” свідчить про ранню появу пам’ятки: на відміну від Германії Рим не наполягав на обов’язковому додаванні цього уточнення до Символу віри аж до початку XI століття („Златоструй” стор. 63).

З цього можна припустити, що на запроваджене християнство Київської Русі сильний вплив чинило ірландське духовенство, а також кирило-мефодіївська традиція зі всіма їхніми відхиленнями (такими як – **напіваріанська термінологія, а також, певним чином, покладання на добрі діла**), а також і корисні впливи до яких можна віднести запроваджене братами на моравських землях – ведення Богослужіння і переклади Божого Слова зрозумілою, живою мовою того народу, серед якого ведеться проповідування і навчання Слова.

З епіграфу зазначеного на початку і взятого з творів св. Августина, бачимо **Хто „викликає в нас хотіння і чин за доброю волею”**. Хто створює в нас добрі думки, бажання і діла, які слідуєть після почутого Слова і через яке Сам Господь створює в нас віру, завдячуючи якій людина повертається до Правдивого Бога. Дії Князя Володимира набувають разуючої зміни після його хрищення. Як відомо, до того, він перебуваючи в поганстві, чинить братовбивства і своє правління підтримує досить жорстокими діями, після – він стає достатньо поміркованим у своєму правлінні, і розуміючи вже всю значущість своєї посади більше перебуває в турботі за свою державу. То він знаходиться в постійному перелюбстві з багатьма жінками, маючи до того ж ще п’ять дружин, а зараз він вже чоловік однієї дружини. Як бачимо, зміни помітні.

Господь створює в Володимирі бажання привести народ своєї країни до Єдиного і Правдивого Бога, скеровує його думки і наміри, використовує найкраще обдарування, яким володіє князь – це його організаційні здібності, як володаря держави. Він береться за зміни з притаманною йому енергійністю і, в певній мірі, жорсткістю. Як вже було згадано, після свого хрищення, він масово охрищує киян і нам потрібно б було припустити, що воно відбувалось належним чином,

тобто, як це практикувала рання християнська церква, після належного навчання і свідомого сповідання людьми своєї віри в Христа, її хрестили Біблійною формулою запровадженою самим Господом, про яку говориться в **Мат.28:19** – **„Тож ідіть, і навчіть всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа”**.

Але, як бачимо, виклад віросповідних статей і самого Символу віри, поданого греком-філософом, набув за десять століть багатьох „людських заповідей”, від яких Господь, у Своему Слові, застерігає віруючих наголошуючи мати **„за взір здорових слів ті, які від мене почув ти у вірі й любові, що в Христі Ісусі вона. Добро при поручене стережи Святим Духом, що в нас пробуває”** (І Тим.1:13-14), тобто, тримати основні віросповідні догми християнської віри в чистоті, не забруднюючи їх людськими домислами.

IV. Дійсний стан речей після охрищення.

Одне з таких людських домислів можна знайти в „Повісті” після проголошеного Символу віри, яке можливо і сповідали перед хрищенням кияни, додається, як продовження віросповідання таке: **„... приймаю церковні предання і поклоняюсь пречистим іконам, поклоняюсь пречистому дереву і всякому хресту, святим мощам і священним сосудам”**. („Златоструй”, стор. 75). Чому можуть навчити подібні вислови здогадатись не важко. Те, що прямим чином забороняє Господь в **Вих.22:4-6** **„Не роби собі різьби і всякої подоби з того, що на небі вгорі, і що на землі долі, і що в воді під землею. Не вклоняйся їм і не служи їм, бо Я – Господь, Бог твій, Бог заздрисний, що карає за провину батьків на синах, на третіх і на четвертих поклоніннях тих, хто ненавидить Мене, і що чинить милість тисячам поколінь тих, хто любить Мене, і хто тримається Моїх заповідей”**, прямим чином порушується не лише, новими християнами, слов'янами, але і їхніми, так би мовити, вчителями від яких вони перейняли східно обрядовий варіант прославлення Єдиного, Правдивого Бога, і які б мали, як поставленні Самим Богом, бути пастирями Його отари, піклуватись чистотою Божого Слова і перебувати самим в належному вченні, а також здійснювати належне навчання людей. В дійсності ж, як це видно з історичних подій, а також подальших наслідках, які вбачаються ж до наших часів, охрищення давніх українців-русичів часто зводилось до чисто зовнішніх ритуалів, які не зачіпали свідомості й душі людини. Та й самі священники не докладали ніяких зусиль для пояснення

християнських догм, часто й самі не розуміючи їхньої суті. Своїм головним завданням вони вважали обряд охрищення, а науку віри Христової залишали „на потім”. Так, один з перших християнських творів „Поученіє Правія Віри” говорить: **„Братіє, первое прїимьше Святое Крещеніє Прави Віри, потом научилися боятись Бога и творити Волю Єго”** („Історія релігії в Україні”, том I).

Отже, одним з факторів того, що християнство Київської Русі з моменту його прийняття і аж до наших часів, не в змозі не лише перебувати у всій чистоті Божої науки, дотриманні належного вчення, і як наслідок вірного розуміння Його Слова, але й чинити достойний опір поганським і еретичним впливам – є звичайні лінощі духовенства і їхнє прагнення до життя з достатком.

Такий стан речей приводить християнство вже тих часів до такої ганебної речі, яка znana в наукових кругах під назвою – „двовір’я”, тобто, перемішання християнського вчення, і перенесення багатьох поганських вірувань в Церкву. Також, не останнє значення в цьому питанні має нав’язування християнської віри силоміць. Сам Володимир досить суворо попереджає киян про наслідки непослуху перед тим, як був здійснений сам акт масового хрищення, кажучи: **„Якщо не прийде хто завтра на ріку – чи то багатий, чи бідний, чи жебрак, чи раб, – буде мені ворог”**.

У Новгороді, як відомо, запровадження християнства викликало народне повстання. Лише застосувавши силу, посаднику Добрині і тисяцькому Путяті вдалося змусити новгородців хреститися. **„Путята крести мечеш, а Добриня огнем”, – говорили в народі (П. Толочко „Київська Русь”, стор. 279).**

Ясна річ, що поведження тих часів не було вже тьми лагідним, але все ж таки сповідання віри потребує добровільного прийняття, бо це Боже діло в Дусі, тому зовнішня влада не може ані принудити, ані насаджувати це. З цього приводу потрібно навести висловлювання Августина: **„До віри не можна та й не слід нікого силувати”**.

Це є ще одна з причин багатьох проблем, як в церкві Київської Русі, так і в сучасній церкві України. Заставляючи слабких людей брехати, відрікатись і говорити не те, що вони дійсно мають у своєму серці, і нагромажують самих себе страшними чужими гріхами. Бо всяка брехня і брехливі думки слабких людей йдуть від тих, хто силоміць їх до цього. І було б набагато легше, якби вони, у випадку невірних думок їх підлеглих, дозволили їм перебувати в невірних думках й далі, замість того, щоб силувати їх лицемірити та оговорити протилежне тому, що в них на серці. Також

несправедливо, що зло намагаються захистити за допомогою безчинств (М. Лютер „Избранные произведения”, стор. 142).

Отже, подібні ставлення в X столітті, як з боку візантійського духовенства, так і з боку русинів до запровадження християнства і намагання йти найлегшим шляхом, митрополитом Іларіоном (Огієнко) визначається, як „зачіплювання Християнства більше зовнішньо, а головне тоді, коли прийняття було обов’язковим або давало якісь земні блага: люди йшли до Нової Віри, але й старій не кидали... Процес синкретизму впертого старого й не все зрозумілого нового йшов серед простого нашого народу дуже помалу, й остаточно не закінчився й тепер не тільки в нас, але й по всьому християнському світі... І взагалі треба підкреслити, що поширення Християнства в нас ... починалося, й фактично трималося перше у великих містах ... і вже звідси й від них вони ширилося поза міста. Ось чому народні маси сприймали Християнство дуже поволі, і довго позаставалися при старій вірі, навіть охрестившись” („До християнські вірування українського народу”, стор. 914).

На підтвердження слів митрополита Іларіона можна привести такі приклади, як поховання того ж князя Володимира, який був вже християнином, якого ховали за поганським звичаєм: „І вночі розібрали поміст між клітями, і в килим загорнули, і рідні спустили його на землю, і на сани возложили його, і повезли, і поставили його в церкві святої Богородиці” („Історія релігій в Україні”, том I). або приклади знайдених змієвиків з дорогоцінних металів, один з яких припускають був власністю Володимира Мономаха, на якому з одного боку зображався архангел Михаїл з написом „Свят, свят, свят...”, а з другого боку зображення дівизмії, яка по поганським звичаям символізувала охорону від зла (Б. Рыбаков „Язычество Древней Руси”, стор. 618).

Не змігши викоринити поганські звичаї християнські душпастирі (священство) надали давнім символам Біблійного забарвлення і дозволили використовувати, придумували свої легенди про святих мучеників, покровителів і захисників, і пристосовували їх до місцевих звичаїв.

Дякуючи Богові за Його довготерпіння до нас, при всьому цьому еретичному і поганському впливі, Господь все ж таки через відданих проповідників Його Слова, використовуючи здібності багатьох віруючих і перевертаючи злі діяння ворогів правдивого Христового вчення їм на загибель, а християнам на добро, продовжує навчати нас Своїм Святим Словом вселяючи в нас віру в Господа Нашого Ісуса Христа, який спас нас від смерти і влади диявола подарувавши обітницю вічного життя. І всі християни, які тримаються правдивого Слова мають міцну оборону **„Бо ходячи в тілі, не за тілом воюємо ми, – зброя бо нашого воювання не тілесна, але міцна Богом на зруйнування твердинь, – ми руйнуємо задуми, і всяке винесення, що підіймається проти пізнання Бога, і полонимо всяке знання на послух Христові”** (II Кор.10:3-5).

Бібліографія.

1. Біблія .
2. М. Хемниц “Ключевые вопросы богословия “, том 1.
3. “Книга Злагоди”.
4. М. Лютер “Избранные произведения”.
5. “Златоструй “.
6. Митрополит Іларіон “Дохристиянські вірування українського народу “.
7. “Історія релігії України “; том 1 – 2.
8. М. Грушевський “Ілюстрована історія України “.
9. П. Толочко “Київська Русь “.
10. Б. Рыбаков “Язычество Древней Руси “.
11. А. Мень “История религии “.
12. І. Огієнко “Константин і Мефодій “.